

Loket **Sot-Sara** tuffar fram med virkeslastade vagnar i trakten av Gullringen. Foto: August Christian Hultgren. Östergötlands museum.

Utdrag ur Skogshistoriska Sällskapets Årsskrift 2021, sid 6-13

Nu var det 1921

Trender och tankar i skogen för 100 år sedan

Skogsteknik och mekanisering var något som diskuterades redan i början av 1920-talet. Men även den svenska skogens historia fick utrymme. Här ett axplock av ämnen som behandlades i tidningen *Skogen* och Skogsvårdsföreningens Tidskrift år 1921.

I **ÅRETS FÖRSTA NUMMER AV SKOGEN** finns en artikel, skriven av Gustaf Lundberg, professor i skogsteknologi vid Skogshögskolan. Han såg införandet av maskinella arbetsmetoder som en fråga av största betydelse för skogsbruket. Dels av det också då aktuella skälet stigande lönekostnader, dels svårigheterna att få tag på tillräckligt med arbetskraft.

Han resonerar kring behovet av beståndsvårdande huggningar och deras kostnader och anser att ”slutavverkningarna i vida högre grad, än som nu anses förenligt med god skogsvård och gott skogligt samvete, koncentreras till sammanhängande större arealer”. Vidare anför han att skogsvårdarna i många fall uttrycker en rädsla för större hyggen och allt för ensidigt ”spekulerar i förnyngningsmetoder som blädning och luckhuggning”.

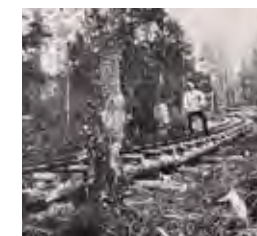
Lundberg anser att deras motstånd mot större sammanhängande kalavverkade ytor är överdriven. Han konstaterar att ”vi i Norrland oftast ha våra allra vackraste ungskogar uppkomna på brännor av ibland åtskilliga kvadratkilometers omfattning. Vi se härliga ungskogar även på så kallade skövlade arealer.”

Han ser det viktigare än någonsin att nedbringa kostnaderna för avverkning och menar att det bara är genom *skogarnas sammanslagning till större hushållsenheter* som man kan dra nytta av maskinella transportanordningar.

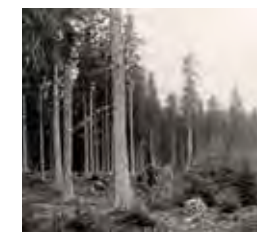
Lundberg går sedan igenom för- och nackdelar med de olika transportsätten: Ång- och motorvinschar, linbanor, motorfordon och transportbanor med räls av trä eller järn. Såväl vinschar som linbanor ser han begränsade användningsområden för. Han konstaterar att motorfordonen har fördelar framför transportbanorna men att de traktorer som provats har både svag motorstyrka och ställer höga krav på vägar. Att döma av det utrymme han sedan ägnar åt transportbanor framgår att det är sådana han tror mest på. Det handlar då främst om de smalspåriga så kallade *decouvillebanor* som vid den här tiden blivit vanliga i Sverige. Men han omnämner också stockbanorna (se sidan 80) som ett intressant alternativ för mycket stora virkesmängder från samma trakt under ett begränsat antal år.

I **SAMMA NUMMER SKREV** sedermera professorn Sven Petrini, (1891–1963) om ”ett modärnt avverkningssystem” där han jämförde Schirmkahlschlag och Wagnerblädning med varandra. Wagners system var vid den här tiden inte nytt och han ansåg att man nu kunde fordra att se resultaten av det. I Tyskland hade kritiska röster börjat ifrågasätta dess principer. Framförallt var dr Eberhard i Württemberg kritisk och hade utvecklat ett eget system, kallat Schirmkahlschlag. Han ansåg att det inte var möjligt att åstadkomma naturlig förnygring utan skuggfördragande trädslag. Istället borde man först börja med sådana och senare addera ljusälskande trädslag.

Petrini tog inte avstånd från någon av metoderna och ansåg att man i södra Sverige kunde dra lärdomar av Eberhards tankar. Däremot ställde han sig helt avvisande till att det skulle kunna fungera i norra Sverige.

Decouvillejärnväg anlagd utan banvall där räls och syllar vilar på en underpallning av virke. Foto ur tidningen *Skogen*.

Försöksyta nr 294 i Lanfors vid Alkvettern. Kanten av ett granbestånd, som har behandlats enligt den Wagnerska blädningmetoden. Bilden togs 1914 av Gunnar Schotte och publicerades i Skogsvårdsförbundets tidskrift 1921. SLU Mediebank.

Arkitekten S.H. Wranér skrev om kraven på nya skogsarbetarbostäder: "De skilja sig ej mycket från vanliga arbetarbostäder, men ligga avskilt från yttervärlden med vilken de blott sparsamt har kontakt. Dock måste en något så när användbar kommunikationsled finnas till närmaste samhälle."

Docenten Edward Wibeck vid Skogshögskolan föreslog i en artikel att bristen på kottklängerier i norra Sverige skulle kunna avhjälpas genom att samarbeta med de många bärtorke-rier som då fanns i denna landsända. Han såg det förvånande att man inte redan tidigare funnit varandra.

I ÅRETS FÖRSTA NUMMER AV Skogsvårdsföreningens Tidskrift skrev Korsnäs disponent Wilhelm Ekman (1875–1946), en lång artikel med titeln *Några skogspolitiska problem i Norrland*, där han mycket grundligt gick igenom Sveriges skogshistoria. Med stor inlevelse skildrar han vad som hände under det tidiga 1800-talet. I en enda, tidstypisk och mycket lång, mening beskriver han det dåtida skogstillståndet:

"I stort sett hade man sålunda på 1820-talet dels de stora ödsliga, urgamla skogarna i Norrland, övre Dalarne samt västra och norra Värmland, i vilka man visserligen anade stora värden, men vilka ansågos lika ouppnåeliga som de slumrande millionerna i våra mossar, dels de hårt blädade skogarna i Bohuslän och Dalsland som påminde om våra avverkningstrakter, där skräpskogen står kvar, dels de helt kala ljunghedarna i delar av Bohuslän, Västergötland, Småland och Skåne och dels slutligen de rent kalhuggna skogarna i bruksområdena, framför allt i Bergslagen, där vackra ungskogar uppspirat efter kolningarna och på svedjefallen, men där den gamla skogen helt lyser med sin frånvaro."

Vidare konstaterar han att den ekonomiska krisen på 1810-talet bäddade för det beslut som riksdagen fattade år 1817. Man såg sig då nödsakad att utbjuda kronans egendomar och skogar till högstbjudande. "Detta beslut", skriver Ekman, "som förefaller oss hårresande fattades i en tid av största bekymmer, då den finansiella nöden var så stor att man allvarligt diskuterade möjligheten att avskaffa hela armén. Man grep efter varje halmstrå som kunde medföra ekonomisk fördel och då man trodde sig kunna förbättra den betryckta järnhanteringen genom att avyttra de för staten föga givande rekognitionshemmanen så gjorde man det."

WILHELM EKMAN BESKRIVER OCKSÅ hur trävarufirmorna i Värmland och kringliggande landskap "utvecklade sin förmåga att inköpa timmer, och man gick från den ena högre minimidimensionen till en lägre allt under det man på många sätt beklagade detta utödande av skogen på ett minst sagt orationellt sätt. Några skogslagar funnos icke. De av verken utsända timmeruppköparna gjorde naturligtvis allt vad i deras makt stod för att köpa virke, och att allehanda medel användes för att förmå en gensträvig person att sälja sitt virke, kan man icke betvivla. Under tiden sjönk timmerförrådet i böndernas skog och slutligen fanns ej mera kvar, än det bildligt talat, lätt föll för pitpropshuggarens yxa eller inrestes i kolarens mila."

I en artikel i ett efterföljande nummer av tidskriften utvecklar Ekman sina tankar om skogsbruket i Norrland och vilka förändringar han anser nödvändiga. Han menar att man med alla till buds stående medel ska inrikta sig på att höja skogsbruket och göra Norrland till den skogsproducerande landsända, som det har alla förutsättningar att bli. Han lyfter fram "herrarne Kempe" som på några år dikade sina myrar i sådan omfattning att dikenas sammanlagda längd kom att överstiga tre gånger avståndet mellan Ystad och Haparanda.

Wilhelm Ekman var tydlig i sina slutsatser och ansåg att frågan redan var tillräckligt utredd: "Vi måste avlägsna de hinder, som finnas för skogsbrukets sunda utveckling i våra norra landsändar, och vi måste, sedan detta skett, även tillse, att allt som inom ekonomiens ram verkligen kan göras även utföres, för att den hindrande gamla skogen tillvaratages eller undanröjes, att skogsmarken försättes i fullt skogbärande skick, att ungskogarna gallras och att de medelålders bestånden bibehållas och utvecklas."

Idag vet vi att det dröjde ända till 1950 innan hans profetior besannades. Men det är en annan historia.

Wilhelm Ekman pläderade redan 1921 för att "den hindrande gamla skogen tillvaratages och undanröjes och marken försättes i fullt skogbärande skick". Skogen i Båtsa kronopark, Norrbotten, dimensionshögs 1899 och såg ett kvarts sekel senare ut så här. SLU mediabank.

KSLA har norra Europas största agrar- & skogshistoriska bibliotek

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien
Drottninggatan 95 B
Box 6806, 113 86 Stockholm
Tel: 08-54 54 77 00
akademien@ksla.se
www.ksla.se

Positiv utveckling.

Svenska Skogsvårdsföreningen ökade under 1920 antalet medlemmar med 434 till 4 098. Därtill ökade också antalet prenumeranter på tidningen Skogen – populär tidskrift med 150 till 1 737.

I Meddelanden till Skogsvårdsföreningens Tidskrift refererades exkursionen till Norge 1920 på hela 23 sidor. I reportaget, som skrevs av Gunnar Schottes fru Anna, sparades ingen möda för detaljer. Fakta om exkursionspunkterna blandades med beskrivningar av festmåltider, övernattningar i sovagn och skämtsamma sånger. I Elverum stod "70 bekväma bilar redo att föra exkursionsdeltagarna ut i Hedemarkens fagra ängder."

Grohmanns barkborrefälla innan den övertäcks med grangrenar och jord.

SKOGSVÅRDSFÖRENINGENS ÅRLIGA SKOGSVECKAN genomfördes i mars i Stockholm och hade "en ovanligt livligt anslutning". Det högtidliga öppnandet ägde rum på biografen Röda Kvarn på Biblioteksgatan och bevistades av hela 750 personer, vilka nästan helt fyllde den stora lokalen. Föreningens ordförande, konteramiral Arvid Lindman, konstaterade i sitt inledningsanförande att "vi hava nu kommit in i en depressionsperiod av allvarligt slag med stora lager vid sågverk och fabriker samt så gott som avstannade försäljningar". Men han uttryckte också hopp och möjligheter genom att bland annat förorda kunskapsinhämtande av hur ett av den tidens största skogsproducerande länder, Amerikas förenta stater, brukar sina skogar och säljer sina produkter.

Detta ämne behandlades därefter av jägmästare Henric Carbonnier i ett av huvudföredragen, senare också publicerat i ett nummer av Skogen.

I TIDNINGEN SKOGEN, NR 8-9 REDOVISAS ett försök med *Grohmanns snytbaggfälla* som utfördes i trakten av Hällnäs i Västerbotten. Fällan beskrivs så här:

"I marken gräves ett två fot djupt och lika brett hål. Den uppgrävda jorden måste, om den ej är tillräckligt lös och sandig, bearbetas, så att den blir fint fördelad. I detta hål drivas 8-12, i ena ändan tillspetsade granstolpar ned, tills dess de sticka upp 8 tum över hålets kant. Stolparna, som ej äro barkade, böra vara 3-4 tum tjocka i toppen och omkring 32 tum långa utom själva spetsen. Den fint fördelade jorden fylls därefter i till jämnhöjd med marken, varefter 3-5 fot långa grangrenar läggs platt på marken mellan stolparna med spetsarna utåt. Vanlig jord, befriad från stora stenar och rötter, strös därefter över ytan till omkring en fot utanför pålarna, varefter ett två tums tjockt lager bredes ut över grenarna, och på detta lägges ett nytt lager av grenar o. s. v., till dess att pålarna äro begravnade omkring 6 tum djupt och man får en liten kulle, vars sidor äro kantade med gröna grenar."

Fördelarna med denna fälla angivas vara följande:

- 1) Snytbaggarna lockas av den särdeles starka kåddoft från grenar och ris att intränga i gropan för att där yngla.
- 2) Insekterna lämna icke så gärna sin skyddade yngelplats, allrahelst då de där finna riklig tillgång på näring.
- 3) Snytbaggarnas fiender bland insekterna tövar icke att infinna sig å en plats, där deras byte samlats i så stort antal.

FÖRSÖKET LADES UT VÅREN 1920 då fyra fällor iordningsställdes. Sommaren därpå vittjades de och man räknade ihop sammanlagt 630 snytbaggelarver och 1098 tallbastborrelarver. Skribenten ville inte dra för höga växlar av detta enda försök, men menar att det inte är osannolikt att fällan kan vara överlägsen de äldre fångstmetoderna. ■

Nu var det 1921

Händelser i Sverige och världen för **hundra år** sedan

Det blev ett kvinnornas år. Efter årtionden av diskussioner kunde kvinnor både rösta i allmänna val och väljas in i Sveriges riksdag. Ekonomiskt var det mörkt. Priserna föll och Sverige drabbades av deflation. Krisens efterverkningar tog flera år att övervinna.

Av Lars Klingström

Kvinnlig rösträtt. Den 26 januari antog den svenska riksdagen rösträttsreformen. Därmed råder det lika och jämställd rösträtt mellan kvinnor och män. I september kunde advokat Eva Andén, som i decennier arbetat för kvinnors rätt att rösta, äntligen själv gå och rösta. Här tillsammans med sina kollegor på advokatkontoret.

Evert skivdebuterar. Den 26 januari sjöng Evert Taube in Karl-Alfred och Ellinor till eget ackompanjemang på luta. På skivans baksida gjorde Fritiof Andersson entré. Senare under året kom det ytterligare tre skivor. De skulle sedan följas av ytterligare 212 skivsidor fram till 1970. Evert Taube avled 1976.

Den första hockeymatchen i Sverige spelades på Stadion i Stockholm den 30 januari mellan IFK Uppsala och tyska Berliner Schlittschuhclub. Det svenska laget, som enbart bestod av bandyspelare, vann överraskande med 4-1 inför 2 200 åskådare.

Drottningholms slottsteater återupptäckts. Under letandet efter ett konstverk på Drottningholms slott upptäckte Kungliga bibliotekets amanuens Agne Beijer att vad som användes som förråd i själva verket var en helt autentisk 1700-talsteater. Efter renovering återinvigdes den året därpå med en uppsättning av Figaros bröllop. Sedan dess är den en svensk nationalklenod.

Den gudomliga debuterar.

Efter att året innan ha medverkat i en reklamfilm för varuhuset PUB fick den ännu bara 15-åriga butikseleven Greta Gustafsson chansen att medverka i en spelfilm. Den blev en språngbräda som förde till Hollywood och att som Greta Garbo snart bli "den gudomliga" med hela världen.

Första Karl Gerhard-revyn

Den 24 juni satte Karl Gerhard upp sin första, helt egna revy, Vart ska vi annars gå på Folkteatern i Stockholm. Den blev en succé och han utsågs snabbt till Stockholms elakaste och mest eleganta kuplettmakare.

Ålandsfrågan avgjordes.

Ända sedan Sverige förlo-rade Finland år 1809 hade det varit en tvistefråga om vilken nation Åland skulle tillhöra. Den avgjordes slutgiltigt av det nybildade Nationernas Förbund, som tillerkände Finland besittningsrätten med villkoret att Ålands språk och kultur skulle respekteras.

Rasbiologiska institutet inrättas.

Den 13 maj beslutade riksdagen att som första land i världen inrätta ett rasbiologiskt institut. Dess förste föreståndare, Herman Lundborg menade sig motverka "den svenska folkstammens degenerering och hindra tillkomsten av icke önskvärda samhällsmedlemmar". Institutet mötte ingen inhemsk kritik och internationellt sågs Sverige som ett föregångsland.

Kvinnor tar plats i riksdagen.

Det här året infördes inte bara kvinnlig rösträtt. Valet den 12 september resulterade i att kvinnor för första gången kunde ta plats i riksdagen. De fem som valdes var Kerstin Hesselgren, Nelly Thüring, Bertha Wallin, Agda Östlund och Elisabeth Tamm.

